

ВОЛОДИМИР ЛЕВКОВИЧ СИМИРЕНКО – ТИТАН УКРАЇНСЬКОГО САДІВНИЦТВА

Володимир Левкович Симиренко походить зі славного українського козацького роду Симиренків, які отримали своє прізвище за неймовірну працелюбність, кмітливість і спритність (“семиренки” у старослов’янській мові означало “семирукі”). А ще їм усім було притаманне неухильне стремління до свободи і справедливості. Наприкінці XVIII ст. потомствений запорізький козак Андрій Симиренко і його син Степан відмовились присягнути на вірність російській імператриці Катерині II, за що вони самі та їх нащадки були приречені на кріпацтво. Та вже середущий син Степана, Федір (1790–1867), зумів не лише звільнитися сам і викупити з кріпацького рабства всю свою численну родину, але й разом зі своїм побратимами Степаном, Терентієм і Кіндратом Яхненками організувати найбільшу на терені України комерційну фірму, що жваво торгувала хлібом, мукою, зерном, живою худобою, шкірою й іншою сільськогосподарською продукцією. Засновники фірми стали купцями першої гільдії, а з 1832 р. – потомственими почесними громадянами Російської імперії (що прирівнювалось статусу дворянства). Син Федора, Платон (1820–1863), отримавши блискучу освіту в Московському університеті та Паризькому політехнічному інституті, став мозковим центром фірми. Саме він у 1840 р. перетворив Торговельний дім “Брати Яхненко і Симиренко” на промислово-виробничу фірму, яка спорудила в Україні декілька власних цукроварень і навіть машинобудівний завод, ставши провідним постачальником цукру не лише в Росії, а й за кордон.

Серед напруженої праці на чолі фірми Платон Федорович зумів викроювати час і на улюблену справу – садівництво. На родинному хуторі поблизу Млієва він зібрав чималу колекцію різних плодово-ягідних і декоративних рослин. Та справжньою перлиною його колекції стала невеличка яблунька не зовсім з’ясованого походження з надзвичайно смачними плодами, що зберігали всі свої якості аж до нового врожаю. У подальшому ретельне дослідження цього дива здійснив син Платона Левко (майбутній “король російського садівництва”). Він і дав новому сорту ім’я свого батька – Ренет П.Ф. Симиренка.

Левко Платонович Симиренко (1855–1920) повною мірою успадкував родинний ген свободолюбства. Тож у студентські роки він став активним учасником революційних гуртків, за що й заgrimів у листопаді 1879 р. на сім років заслання до Сибіру. Там він познайомився, а згодом одружився з відомою польською революціонеркою, дворянкою Альдоною Емилівною Гружевською, яка відбувала покарання за причетність до невдалого замаху на царя Олександра II. Та навіть у засланні він не полишав занять садівництвом. Саме тут його осяяла ідея про можливість застосування за суворих сибірських умов сланких насаджень плодових і ягідних культур. Наприкінці 1886 р. подружжя повернулося на Україну і лише після цілого року поневірянь отримало дозвіл оселитися у батьківському маєтку під Млієвом. Тут вони народили доньку Тетяну (1887) та двох синів: Платона (1888) і Володимира (1891). Позбавлений права працювати в державних наукових установах і вищих навчальних закладах, а також мешкати у Петербурзі, Москві й інших містах Російської імперії та виїжджати за її межі, Левко Платонович змушений був у пошуках засобів для існування сім’ї звернутися до практичного садівництва. У 1887 р. він заклав на орендованій ділянці землі плодовий розсадник, який за короткий час став не лише джерелом матеріального добробуту (вирощені саджанці охоче розкупували садівники з усієї Росії), а й базою для серйозних наукових досліджень. Уже на кінець XIX століття помологічна колекція Л.П. Симиренка налічувала понад 3000 сортів плодових і ягідних культур, близько 1000 сортів троянд, більше 300 сортів декоративних дерев і кущів. Він фактично поставив на

міцні ноги промислове садівництво Криму й Одещини. Багато уваги приділяв підготовці висококваліфікованих фахівців садівничої справи, відкривши при розсаднику приватну садівничу школу й училище. Ініціював і підтримував видання відповідних часописів, сам створив майже 100 капітальних наукових праць, серед яких такі шедеври, як “Кримське промислове садівництво”, “Генеральний каталог” та тритомна “Помологія”.

Через місяць після встановлення радянської влади на Черкащині, різдвяної ночі 1920 р., чекістська куля обірвала життя Левка Симиренка, окропивши кров'ю сторінки “Українсько-російської помології”, працю над якою він саме завершував. Причину цього варварства зрозуміти важко, якщо взяти до уваги взаємовідносини вченого з царизмом.

Естафету від Левка Платоновича як у садівничій науці, так і в трагічній долі підхопив його молодший син Володимир. Після закінчення 7-ї Київської гімназії у 1910 р. він поступає до сільськогосподарського відділення Київського політехнічного інституту (нині Національний університет біоресурсів і природокористування України – НУБіП) і закінчує його з відзнакою у 1918 р. Його запрошують на роботу до відділу садівництва Міністерства земельних справ України. Наступного року він організовує і очолює Київське товариство садівників і городників, а з 1920 по 1926 рік перебуває на посаді керівника секції садівництва та городництва Всеукраїнського сільськогосподарського наукового комітету (що фактично здійснював функції Академії аграрних наук). Паралельно працює директором Садово-городньої дослідної станції і Центрального державного плодового розсадника у Млієві, відродженого ним після повного занепаду під час революції і громадянської війни.

Попри таке колосальне навантаження, Володимир Левкович знаходить час і сили для плідної освітянської та наукової роботи. Ще у 1920 р. він читав курс лекцій в Одеській школі садівництва, а в 1921 р. був обраний професором плодівництва та інтенсивних культур Уманського і Полтавського сільськогосподарських інститутів. З 1926 до 1932 р. очолював кафедру плодоовочівництва Київського сільськогосподарського інституту (нині – кафедра садівництва НУБіП). Окрім створення низки підручників і посібників для студентства, Володимир Симиренко проводить серйозні наукові дослідження, результати яких висвітлено в багатьох працях, серед яких найважливішими є “Плодовий розсадник” (1929), “Плодові асортименти України” (1930) та двотомник “Часткове сортознавство плодових рослин” (1932). У 1923 р. уперше в історії світового садівництва В. Л. Симиренко заклав основу “Помологічної книги України” – постійно діючої та доповнюваної картотеки багатьох тисяч маточних дерев, розташованих у різних зонах садівництва держави. Всі дерева були ретельно досліджені спеціальними комісіями, пронумеровані з зазначенням точних адрес та підлягали періодичному контролю.

У 1930 р. за ініціативою В. Л. Симиренка, підтриманою академіком М. І. Вавіловим, у Китаєво під Києвом було створено Всесоюзний науково-дослідний інститут плодово-ягідного господарства (нинішній Інститут садівництва НААН України) – єдиний в Союзі, де проводились дослідження з генетики садових культур. Одразу по тому по всій державі було розгорнуто велику мережу сортовипробувальних і дослідних садівничих станцій, з яких інформація надходила до єдиного центру. Таким чином, Володимир Симиренко став засновником першої у світі системи садового моніторингу. Та торжество української садівничої науки тривало недовго. Під'юджувані противниками і задрісниками вченого політичні власті спочатку понизили статус інституту, звівши його до рангу Інституту південного плодового і ягідного господарства та залишивши у його підпорядкуванні лише 9 станцій, а 7 січня 1933 р. взагалі заарештували Володимира Левковича як ворога народу, звинувативши його в неповазі до мічурінського “вчення”. 17 вересня 1938 р. його розстріляли під Курськом.

На вимогу світової громадськості у 1957 р. Володимира Левковича було реабілітовано, але лише у незалежній Україні розпочалося поступове повернення із повного забуття імені славного сина і великого патріота України та його неоціненної наукової спадщини. Ми безмежно вдячні доньці вченого, канадському професору-політологу Тетяні Володимирівні Симиренко-Торп (1926–2001), за те, що вона не лише зуміла під час арешту батька заховати і згодом вивезти за кордон рукопис його найважливішої книги “Часткове сортознавство плодкових рослин”, а й повернула її на рідну землю і видала власним коштом у видавництві “Аграрна наука” у 1995–1996 рр.

У 1997–2009 рр. кафедра садівництва НУБіП України провела чотири симиренківських читання, які були присвячені Левку Платоновичу Симиренку.

23–25 листопада 2011 р. в НУБіП України з великим успіхом пройшла перша Всеукраїнська науково-практична конференція “Історія, сучасний стан та перспективи розвитку садівничої галузі України”, присвячена 120-й річниці від дня народження В.Л. Симиренка. Організаторами конференції були ННІ рослинництва, екології і біотехнологій та кафедра садівництва. Це був перший в Україні (та й у світі) форум, присвячений постаті великого українського помолога, генетика і селекціонера – професора Володимира Левковича Симиренка. У роботі конференції взяли участь 9 академіків і членів-кореспондентів, 16 професорів і докторів наук, 42 кандидати наук, 40 молодших наукових співробітників (без ступеня), аспірантів і студентів з 12 наукових і навчальних установ України. Заключною постановою конференції було відзначено високий науковий рівень зроблених доповідей та активне їх обговорення, а також підтримано пропозицію про присвоєння кафедрі садівництва НУБіП України імені професора Володимира Симиренка. 20 січня 2012 р. ректор НУБіП, академік НАН України та НААН України Д. О. Мельничук, видав наказ за № 37, в якому зазначено: “Враховуючи плідну науково-педагогічну діяльність професора Володимира Левковича Симиренка при підготовці фахівців для галузі садівництва, вагомий внесок у розвиток кафедри садівництва та в цілому галузі, на підставі рішення вченої ради від 21 грудня 2011р. (протокол № 5), наказую присвоїти кафедрі садівництва ім'я проф. В. Л. Симиренка”.

Постановою також було рекомендовано перевидати низку праць В. Л. Симиренка, створити робочу групу науковців для подальшого упорядкування й унормування садівничої термінології, розгорнути роботи зі збереження та розширення генетичних ресурсів садових культур на базі НУБіП України. У зв'язку з цим проводяться дослідження з картування геномів створених та інтродукованих сортів на основі методів молекулярної біотехнології, удосконалюються методи оздоровлення плодкових культур, розгортаються роботи з проблем органічного садівництва. Передбачається закладання насаджень садивним матеріалом сортів Симиренка, оздоровленим за технологією *in vitro*. Заплановано запровадити спеціальний предмет з історії біології та аграрної справи для студентів нашого університету.

Справу В. Л. Симиренка успішно продовжують його послідовники та нинішнє покоління учнів.

Основу цього випуску Наукового вісника НУБіП України складають матеріали доповідей, заслуханих на згаданій конференції.

М. Д. Мельничук, доктор біологічних наук, професор,
член-кореспондент НААН України